

อินเดียบอกความพยายามสู่การเป็น Cashless Society

ในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 นายเรนทรา โมตี นายกรัฐมนตรีของอินเดียได้ประกาศยกเลิกการใช้ธนบัตรมูลค่า 500 และ 1,000 รูปี มีผลบังคับใช้เมื่อผ่านพ้นเที่ยงคืนของวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 เป็นต้นไป รวมถึงมีคำสั่งปิดธนาคารในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2559 และระงับการใช้ตู้บริการเงินด่วน (ATM) พร้อมๆ กัน ซึ่งสร้างความตกตะลึงอย่างใหญ่หลวงให้แก่ประชาชนชาวอินเดียผู้ที่ถือครองธนบัตรทั้งสองประเภท โดยนายเรนทรา โมตี กล่าวว่า การเรียกคืนธนบัตรในครั้งนี้จะช่วยดึงเงินที่อยู่นอกระบบให้กลับเข้าสู่กระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งเป็นหนึ่งในแผนการสำคัญตามแนวนโยบายที่เคยหาเสียงเอาไว้

ระบบเงินตราที่อินเดียใช้ในปัจจุบันนั้นคือรูปี สามารถแบ่งออกได้เป็นเหรียญรูปีและธนบัตรรูปี โดยธนบัตรรูปีมีตั้งแต่ 1 รูปี ไปจนถึง 1,000 รูปี แต่ที่นิยมใช้อย่างกว้างขวางคือธนบัตร 500 รูปีและ 1,000 รูปี ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 86 ของเงินตราทั้งหมดในระบบ การยกเลิกธนบัตรแบบเดิมและแทนที่ด้วยธนบัตร 500 รูปี และ 2,000 รูปีแบบใหม่จึงส่งผลอย่างหนักหน่วงต่อชาวอินเดีย ผิดจากการยกเลิกธนบัตรในหลายๆ ครั้งที่ผ่านมา

การยกเลิกธนบัตรมีผลบังคับใช้ทันทีเมื่อเข้าสู่วันที่ 9 พฤศจิกายน 2559 โดยประชาชนสามารถฝากธนบัตรทั้งสองประเภทเข้าธนาคารได้ไม่จำกัดระหว่างวันที่ 10 พฤศจิกายน จนถึง 30 ธันวาคม และสามารถถอนเงินสดจากธนาคารได้ไม่เกินคนละ 10,000 รูปีต่อวันและไม่เกิน 20,000 รูปีต่อสัปดาห์ ในขณะที่การแลกธนบัตรแบบใหม่นั้น ทางรัฐบาลได้ลดปริมาณการแลกจาก 4,000 รูปีต่อคนต่อวันเหลือเพียง 2,000 รูปีต่อคนต่อวันเท่านั้น ทั้งนี้ประชาชนยังสามารถใช้ธนบัตรเดิมได้ ณ โรงพยาบาลของรัฐ ร้านขายยาในโรงพยาบาลของรัฐ ที่จำหน่ายตั๋วในสถานีรถไฟ สถานีรถประจำทาง ท่าอากาศยาน สถานีจำหน่ายน้ำมัน ร้านค้าและสหกรณ์ของรัฐได้ไม่เกินเที่ยงคืนของวันที่ 11 พฤศจิกายน 2559

ธนบัตร 500 และ 2,000 รูปี แบบใหม่ของประเทศอินเดีย

ที่มารูปภาพ: Reserve Bank of India (RBI)

อย่างไรก็ตาม แม้ทางรัฐบาลจะวางแผนไว้อย่างระมัดระวัง แต่ความตื่นตระหนกของประชาชนในประเทศกลับทวีความรุนแรงขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง สาเหตุของความวุ่นวายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการที่ระบบเศรษฐกิจในประเทศอินเดียพึ่งพาเงินสดในการซื้อขายเป็นหลัก แหล่งข่าวของ Bloomberg ระบุว่า ประมาณร้อยละ 98 ของการใช้จ่ายเงินของผู้บริโภคในอินเดียอยู่ในรูปแบบเงินสดทั้งสิ้น ด้วยเหตุผลข้อนี้ธนบัตรที่ทางรัฐบาลและธนาคารได้จัดเตรียมเอาไว้จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่มากผิดปกติของประชาชนในประเทศได้ เมื่อธนาคารแต่ละสาขาเปิดให้บริการแลกเปลี่ยนธนบัตรและถอนเงิน ผู้คนจึงแห่กันไปต่อแถวกันอย่างเนืองแน่น บางรายนั้นต้องใช้เวลามากกว่า 6-7 ชั่วโมงกับการต่อคิวเพื่อแลกธนบัตรมาใช้ การประกาศยกเลิกธนบัตรภายในระยะเวลา 50 วันของนายเรนทรา โมตี จึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งจากฝ่ายค้านในสภาและประชาชนที่เผชิญกับความยากลำบากในการแลกธนบัตร

ถึงแม้ผลกระทบในเบื้องต้นจะมีความรุนแรง แต่นักวิเคราะห์หลายฝ่ายมองว่านโยบายนี้จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในระยะสั้นเท่านั้น โดยนิตยสาร Financial Times คาดว่านโยบายนี้อาจส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของอินเดียในปีงบประมาณ 2559 (ปีงบประมาณในอินเดียสิ้นสุดที่เดือนมีนาคม) ลดลงประมาณร้อยละ 0.25 ถึง 0.5 จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ที่ร้อยละ 7 ส่วนตลาดเงินจะกลับเข้าสู่เสถียรภาพเดิมภายในเดือนเมษายน หลายฝ่ายจึงตั้งข้อสงสัยถึงจุดประสงค์ที่แท้จริงของมาตรการนี้

นักวิเคราะห์จาก Nikkei Asian Review จึงได้ตั้งข้อสังเกตว่า การยกเลิกธนบัตร 1,000 รูปีโดยสิ้นเชิง และแทนที่ด้วยธนบัตร 500 รูปี และ 2,000 รูปีนั้น มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อสร้างความลำบากและเพิ่มค่าเสียโอกาสในการถือเงินสด และอาจมองได้ว่าเป็นมาตรการเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนหันมาใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อบริหารจัดการการเงินมากขึ้น ถึงแม้ก่อนการยกเลิกนายเรนทรา โมตีจะมีได้กล่าวถึงประเด็นนี้ แต่ภายหลังก็ได้ออกมาประกาศว่านโยบายนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลักดันอินเดียสู่ Cashless Society หรือสังคมไร้เงินสด ที่การชำระเงิน การทำธุรกรรม หรือการโอนเงินระหว่างกัน จะทำผ่านช่องทางออนไลน์ ทั้งนี้ Cashless Society ของอินเดีย มีได้หมายถึงเฉพาะการเปลี่ยนแปลงระบบการเงินเท่านั้น แต่รวมถึงการแปลงและจัดเก็บข้อมูลส่วนตัว ที่อยู่ บัญชีเงินฝาก ฯลฯ ในแบบดิจิทัล ซึ่งจะทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีความคล่องตัวสูง

ไม่ว่าจุดประสงค์ที่แท้จริงจะเป็นเช่นใด หากย้อนกลับไปดูทิศทางนโยบายของรัฐบาลนายเรนทรา โมตี รวมถึงรัฐบาลก่อนหน้า พบว่าหลายมาตรการมีเป้าหมายในการสร้างการเข้าถึงระบบการเงินอย่างทั่วถึง (Universal Access) เช่น ในปี 2552 รัฐบาลอินเดียภายใต้การนำ

ของนายมันโมหัน สิงห์ ไตริเริ่มโครงการ Aadhar (ในภาษาฮินดีแปลว่า “พื้นฐาน” หรือ “รากฐาน”) ซึ่งเป็นระบบการยืนยันตัวตนทางดิจิทัล โดยชาวอินเดียแต่ละคนจะได้รับหมายเลขประจำตัวที่สามารถนำไปใช้เพื่อทำธุรกรรมทางการเงินกับหน่วยงานภาครัฐ (หรือภาคเอกชน) โดยใช้ระบบการสแกนม่านตาและลายนิ้วมือเพื่อยืนยันตัวตน ทั้งนี้ ร้อยละ 99 ของประชากรที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ได้ลงทะเบียนรับหมายเลข Aadhar แล้ว (ข้อมูลเดือนมกราคม 2560) และถือเป็นประเทศที่มีระบบการยืนยันตัวตนทางดิจิทัลที่ใหญ่ที่สุดในโลก

อีกโครงการหนึ่งของรัฐบาล คือ โครงการ Jan Dhan Yojana ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้ชาวอินเดียทุกคนสามารถเข้าถึงระบบการเงินได้ โดยจะสามารถมีบัญชีธนาคาร ถึงแม้จะไม่มีเงินฝากขั้นต่ำตามที่ธนาคารกำหนด มีประกันอุบัติเหตุ และจะได้รับบัตรเดบิต RuPay ที่ผูกกับบัญชีเงินฝาก (RuPay เป็นเครือข่ายการชำระเงินที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อแข่งขันกับ VISA และ MasterCard ซึ่งครองตลาดการชำระเงินผ่านบัตรเครดิตหรือเดบิตในอินเดีย เป็นความร่วมมือและการลงทุนร่วมกันระหว่างธนาคารของรัฐหลายแห่ง รวมถึงธนาคารต่างประเทศอีกจำนวนหนึ่ง) โดยโครงการนี้จะเปิดช่องทางให้ชาวอินเดียสามารถบริหารจัดการบัญชีหรือโอนเงินได้ผ่านโทรศัพท์สื่อสารและสมาร์ตโฟน

อีกทั้งเมื่อสิ้นปีที่ผ่านมา รัฐบาลยังได้ประกาศใช้งานแอปพลิเคชัน Bharat Interface for Money ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันที่ใช้เพื่อชำระเงินหรือการโอนเงินผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยผูกบัญชีกับหมายเลขประจำตัว Aadhar โดยผู้ใช้จะสามารถยืนยันตัวตนได้ผ่านมือถือสมาร์ตโฟนที่มีเครื่องตรวจจบบลายนิ้วมือ และในที่สุดท้าย รัฐบาลอินเดียยังมีโครงการ India Stack ซึ่งเป็นฐานข้อมูลประชาชนที่รวบรวมทั้งที่อยู่ บัญชีเงินฝาก ข้อมูลการทำงาน ข้อมูลการแพทย์และสุขภาพ และข้อมูลส่วนตัวอื่นๆ โดย India Stack จะเป็นระบบเปิดที่หน่วยงานภาครัฐหรือบริษัทเอกชนสามารถนำไปปรับใช้เพื่อสร้างระบบประกอบการทำธุรกรรมของตนได้ ซึ่งจะทำให้การทำธุรกรรมต่างๆ เช่น การเปิดบัญชีธนาคาร การทำพาสปอร์ต แม้กระทั่งการโอนย้ายข้อมูลทางการแพทย์ สะดวกมากยิ่งขึ้น

มาตรการสำคัญทั้งหมดข้างต้นนี้ สะท้อนถึงความพยายามในการวางรากฐานโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลของอินเดีย โดยใช้ประโยชน์จากความสามารถของอุตสาหกรรมดิจิทัลในประเทศ รวมถึงบุคลากรด้านไอซีทีที่มีความสามารถสูง เพื่อสร้างระบบการเงินดิจิทัลที่เหมาะสมกับลักษณะผู้ใช้งานในประเทศ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้รัฐบาลจะให้ความสำคัญกับการลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการเงินดิจิทัล แต่ประชากรอินเดียเพียงร้อยละ 17 เท่านั้นที่มีสมาร์ตโฟนใช้งาน (ข้อมูลจาก Pew Research Center) และประชากรเพียงร้อยละ 26 เท่านั้นที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ในปี พ.ศ. 2558 (ข้อมูลจาก International Telecommunication Union) นอกจากนี้ World Bank ยังได้ระบุว่าชาวอินเดียเพียงร้อยละ 9 มีเดบิตการ์ด และอีกร้อยละ 2 เท่านั้น ที่มีเครดิตการ์ด ซึ่งตัวเลขเหล่านี้สะท้อนว่า มีชาวอินเดียเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่พร้อมมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบการเงินแบบดิจิทัล

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า มาตรการการยกเลิกธนบัตรเช่นนี้ อาจยังไม่สามารถผลักดันอินเดียสู่ประเทศที่ไร้เงินสดได้ และยังสร้างผลกระทบต่อประชาชนและเศรษฐกิจในระยะสั้นอีกด้วย ถึงแม้อินเดียจะมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบดิจิทัลในด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบการเงินดิจิทัลที่มีความก้าวหน้า แต่ในด้านการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ยังต้องได้รับการพัฒนาอีกพอสมควร อีกทั้งยังต้องแก้ไขปัญหาเรื่องรายได้ ความไม่เท่าเทียม การว่างงาน และคุณภาพชีวิต ก่อนจะก้าวสู่ Cashless Society ได้อย่างเต็มตัว